

BIULETYN

Centrum Badawczo-Edukacyjnego
Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie

www.centrumkonserwacji.pl

listopad 2016

nr 11

Szanowni Czytelnicy!

W numerze:

W niniejszym numerze Biuletynu, przedstawiamy Państwu podsumowanie konferencji dotyczącej koncepcji zagospodarowania zabytkowych terenów Nysy, którą mieliśmy zaszczyt współorganizować, a także artykuł przybliżający postać św. Jana Nepomucena w kontekście prac konserwatorskich, jakie zostały wykonane przy figurze, przedstawiającej tego świętego, pochodzącej z Maciejowic. Polecamy również wybrane informacje z dziedziny konserwacji zabytków w Polsce oraz nasze stałe rubryki: Słowniczek konserwatora i Konserwatorskie zdjęcie miesiąca.

Z życia Centrum

Urbanistyczno-architektoniczne przekształcenia zabytkowej przestrzeni miasta Nysy.....str.1
Konserwacja figury św. Jana Nepomucena z Maciejowic.....str.2

Konserwacja zabytków w Polsce

Wiadomości zebrane na podstawie wybranych serwisów internetowych..... str.3

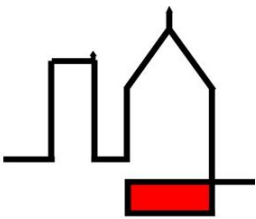
Słowniczek konserwatora.....str.4

Konserwatorskie zdjęcie miesiąca.....str.4

Zapraszamy do lektury!

Z życia Centrum

Urbanistyczno-architektoniczne przekształcenia zabytkowej przestrzeni miasta Nysy

Za nami Międzynarodowa Konferencja i Warsztaty Architektoniczne "Urbanistyczno-architektoniczne przekształcenia zabytkowej przestrzeni miasta Nysy - poszukiwanie idei", która odbyła się w PWSZ w Nysie w dniach 27-28.10.2016 roku.

Konferencja podzielona została na następujące bloki tematyczne: „Nysa - przeszłość i przyszłość”, „Dziedzictwo kulturowe” oraz „Kreacja miasta”.

Wśród 27 referatów wygłoszonych przez architektów, konserwatorów, naukowców i praktyków, inwestorów oraz gości, większość podnosiła tematykę poprawy warunków życia, w ścisłym powiązaniu z troską o ochronę i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, jak również wskazanie działań, zmierzających do ożywienia gospodarczego i społecznego miast, w tym w szczególności miasta Nysa. Kolejnym, istotnym celem konferencji było włączenie

problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania miasta oraz zdefiniowanie kierunków działań promujących Nysę jako miasto atrakcyjne dla inwestorów. Podczas dyskusji panelowych nie zabrakło głosu mieszkańców, inwestorów, władz samorządowych, organizacji społecznych, instytucji kultury, środowisk twórczych, ludzi biznesu, studentów oraz gości specjalnych z kraju i zagranicy, w tym Politechniki Lwowskiej, Uniwersytetu Lwowskiego, a także z Niemiec, Portugalii, czy Turcji.

W konferencji i wydarzeniach towarzyszących wzięło udział ponad 200 osób, a wystąpienia można było śledzić również w ramach transmisji on-line na stronie głównej uczelni.

Na podstawie przeprowadzonych dyskusji panelowych oraz przedstawionych referatów opracowano listę postulatów, które przekazane zostaną władzom Miasta Nysa i Powiatu Nyskiego jako rekomendacje do dalszych działań. Ponadto, z początkiem roku 2017 wydana zostanie monografia zawierająca opracowania z wystąpień i prezentacji w ramach konferencji, stanowiąca bogate źródło wiedzy na tematy związane z rozwojem Nysy, jej historią, ale również potencjałem rozwojowym czy opiniami ekspertów z dziedziny architektury i urbanistyki.

Konserwacja figury św. Jana Nepomucena z Maciejowic

Od czerwca do października 2016 r. w Centrum Badawczo-Edukacyjnym Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie prowadzone były prace konserwatorskie przy pomniku świętego Jana Nepomucena z Maciejowic.

Stan figury po demontażu i przywiezieniu do CBEKZ

Przedstawienia św. Jana Nepomucena spotkać można w całej Polsce: na Pomorzu, w Wielkopolsce, Mazowszu czy Małopolsce, jednak najwięcej tego typu rzeźb występuje na terenie Śląska. Ma to związek z bliskim sąsiedztwem tego regionu z Czechami, skąd pochodził święty. Poza Polską, cześć oddaje mu się na terenie Czech, Niemiec, Francji (Alzacji), Austrii i Węgier. Jego rzeźby najczęściej można spotkać przy drogach, mostach, źródłach, w miejscach dawnych przepraw przez rzeki, także przy kościołach. W większości są to rzeźby kamienne (z piaskowca i wapienia),

czasami też figury wykonywano w drewnie. Postać świętego i jego życie było także częstym tematem w malarstwie.

Jan Nepomucen urodził się w 1350 roku w czeskim miasteczku Nepomuk koło Pragi. Jego prawdziwe nazwisko brzmiało Johannes Welflin. Był mnichem w klasztorze cystersów w Elbach, z czasem został publicznym notariuszem i klerikiem w Pradze. Od 1377 roku wymieniany był jako zarządca wikariatu, a po wyświęceniu na księdza w 1380 został proboszczem parafii św. Galla w Pradze. Studiował na Uniwersytecie Praskim oraz w Padwie. W 1389, już jako doktor prawa kościelnego został mianowany generalnym wikariuszem arcybiskupa Jana z Jenstein.

Św. Jan Nepomucen był spowiednikiem królowej Zofii, żony panującego w Czechach Wacława IV. Ta zaszczytna funkcja okazała się być dla niego zgubną. Jak mówi legenda, zazdrosny król usiłował wydobyć od spowiednika z jakich grzechów spowiada się jego żona. Wierny przysięgł tajemnicy spowiedzi mimo tortur nie zdradził treści grzechów królowej. Nocą z 20 na 21 marca 1393 roku, z rozkazu króla, oprawcy zrzucili Jana Nepomucena z mostu Karola do Wełtawy. Wówczas to, na wodzie, dokoła głowy świętego miały pojawić się znaki niebiańskie w postaci pięciu gwiazd tworzących świetlistą aureolę. Wyłowione zwłoki pochowano w katedrze św. Wita w Pradze na Hradczanach. Miejsce strącenia kapłana do rzeki upamiętniono tablicą z brązu. Poza legendą, wyjaśniającą okoliczności śmierci świętego, literatura podaje także, że przyczyną zgładzenia Jana Nepomucena mógł być spór między królem a arcybiskupem, którego wikariusz był bliskim współpracownikiem.

W 1683 roku na moście Karola ustawiono pierwszy wizerunek Jana Nepomucena. Ta najwcześniejsza, rzeźbiarska wersja przedstawia postać stojącą w lekkim kontrapoście, ubraną w sutannę, rękawice i mantolet, na głowie ma biret. Święty trzyma przed sobą w ramionach krucyfik i palmę męczeńską, głowę zdobi aureola z pięciu gwiazd.

Święty z Maciejowic należy do przedstawień typowych. Całą kompozycję wykonano z granitu. W lewej ręce święty trzyma krzyż, w prawej palmę. Krzyż wyrzeźbiono w tej samej bryle kamienia, co resztę postaci, palmę zaś wykonano z blachy. Prawdopodobnie pierwotnie głowę okalała aureola.

Figura była kilkakrotnie poddawana amatorskim zabiegom konserwatorskim, czego skutkiem było powstanie grubej warstwy malarskiej.

Szaty św. Jana są rozwiane i poruszone. Szczególnie mocno widać to w części ubioru będącej komżą. Głowa pochyla się w kierunku lewego ramienia. Na głowie znajduje się biret.

Figura w trakcie usuwania warstw malarskich. Ten etap prac był wykonywany mechanicznie.

Proces konserwacji przedstawienia świętego okazał się jednym z większych wyzwań konserwatorskich ostatnich miesięcy dla pracowników CBEKZ. Zniszczenia i wtórne przemalowania, nawarstwiająca się na powierzchni przez lata, doprowadziły do utworzenia na powierzchni kamienia szczelnej, wielowarstwowej, powłoki malarskiej. Jej usunięcie okazało się być trudnym i żmudnym przedsięwzięciem konserwatorskim. Po ukończeniu tego etapu obiekt poddano procesowi odsalania metodą swobodnej migracji soli do środowiska rozszerzonego, a następnie wzmacnianiu strukturalnemu. Kolejnymi etapami było uzupełnienie ubytków, hydrofobizacja, scalenie kolorystyczne oraz pozłocenie palmy i stworzenie na nowo nimbu okalającego głowę świętego.

Informacje w tym dziale zostały opracowane na podstawie portali internetowych:
naukawpolsce.pap.pl, analizazabytkow.pl

Zakończenie konserwacji basenów chrzcielnych z X w.

Na Ostrowie Lednickim zakończono konserwację basenów chrzcielnych z X w., odnalezionych w kaplicy pałacowej niemal 30 lat temu. Jak podkreślają specjaliści, to jedno z największych i najbardziej zaskakujących odkryć polskiej archeologii XX wieku.

Wyspa Ostrów Lednicki, to według wielu historyków, miejsce chrztu Mieszka I. W X wieku na wyspie powstał wczesnośredniowieczny gród związany z pierwszymi władcami z polskiej dynastii piastowskiej: Mieszkiem I i Bolesławem Chrobrym. Pozostałości palatium (pałacu) Mieszka I stanowią jeden z najważniejszych zabytków początków państwa polskiego w X i XI wieku.

Baseny chrzcielne, czyli dwa zagłębienia w gipsowej posadzce kaplicy na Ostrowie Lednickim, zostały odkryte przez zespół krakowskich badaczy pod kierunkiem prof. Klementyny Żurowskiej w 1988 roku. Powierzchnia tych konstrukcji to ok. 4,60 m na 1,80 m, przy stosunkowo niewielkiej głębokości – ok. 10-15 cm południowego i 25-30 cm północnego basenu. Według badaczy, obiekty te miały posłużyć do chrztu pierwszego władcy Polski.

"Baseny wykonane zostały z gipsu jastrychowego, czyli zaprawy gipsowej wypalanej w bardzo wysokiej temperaturze, która następnie po zalaniu wodą w miarę stygnięcia osiągała bardzo dużą twardość i nie była przepuszczalna dla wody" – wyjaśnił kierownik Wczesnopiastowskiej Rezydencji na Ostrowie Lednickim, oddziału Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy dr Janusz Górecki.

Konserwacja obiektów została zakończona w ostatnich dniach października.

Prezentacja odrestaurowanych pozostałości jednego z basenów chrzcielnych z kaplicy pałacowej na Ostrowie Lednickim na terenie Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy w Dziekanowicach. Fot. PAP/Paweł Jaskółka 03.11.2016

"Prace opierały się na oczyszczeniu tych gipsowych struktur, scaleniu luźnych fragmentów, po czym zabezpieczeniu ich agrowłókniną. Obiekty następnie przysypano warstwą piasku szklarskiego, pochłaniającego ewentualną wilgoć, ponownie warstwą agrowłókniny, a to z kolei przysypano kolejną warstwą normalnej ziemi i zabezpieczono" – dodał Górecki.

Jak zaznaczył, głębszej konserwacji w przypadku struktur gipsowych nie prowadzi się na "wolnym powietrzu", natomiast wzniesienie do tego celu ochronnego budynku nad kaplicą nie było możliwe.

Baseny chrzcielne zostaną w piątek zasypane. W najbliższym czasie jednak w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy na nowej wystawie stałej można będzie oglądać skany tych obiektów wykonanych w technice 3D.

"Te obiekty to jedyne tego typu urządzenia związane z kaplicą pałacową, kaplicą panującego, które są znane na ziemiach polskich. Do tej pory archeologia naszych ziem nie zetknęła się z porównywalnymi obiektami, zatem te odkryte na Ostrowie Lednickim są odosobnionym znaleziskiem. Stąd też archeologia polska ma z tym pewien kłopot; mamy jedno znalezisko, do którego na naszych ziemiach nie ma analogii" – mówił Górecki.

Zdaniem wielu historyków znaleziska na Ostrowie Lednickim, potwierdzają, że chrzest Mieszka I w 966 roku miał miejsce właśnie w tym miejscu.

Analiza Chemiczna w Ochronie Zabytków

W dniach 1-2 grudnia 2016r. w Centrum Nauk Biologiczno - Chemicznych Uniwersytetu Warszawskiego odbędzie się szesnasta edycja konferencji „Analiza Chemiczna w Ochronie Zabytków”.

Nowością konferencji będzie możliwość udziału w warsztatach, które zostaną poprowadzone pierwszego dnia przed wykładami zaproszonymi i obejmą tematykę związaną z zastosowaniem dwóch atrakcyjnych metod instrumentalnych: Dyfrakcji Rengtenowskiej (XRD) oraz Spektroskopii w Podczerwieni (FTIR).

Konferencja "Analiza Chemiczna w Ochronie Zabytków" jest organizowana przez Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego wspólnie z Zespołem Analizy Spektralnej Komitetu Chemii Analitycznej PAN od 1999 roku. Tematyka konferencji obejmuje zagadnienia związane z zastosowaniem metod instrumentalnych w badaniu i konserwacji obiektów zabytkowych, obejmując szeroki zakres zagadnień związanych z wykorzystaniem tych metod pod kątem poznawania różnorodnych obiektów zabytkowych oraz w opracowywaniu skutecznych metod konserwatorskich.

Więcej informacji na stronie: analizazabytkow.pl

Słowniczek konserwatora

Bolus - inaczej pulment, jest to glina, przeważnie koloru czerwono-brunatnego, rzadziej żółtego, oraz białego. W połączeniu z klejem zwierzęcym lub białkiem stanowi grunt pod pozłotę polerowaną. Stosowany od wczesnego średniowiecza w technice złocenia płatkowego na bolus, poler, w obrazach i figurach z drewna.

Agat - gładzik, polerowany oprawiony w rękojeść agat w formie kła stanowi narzędzie pozłotnicze do polerowania złota płatkowego na połysk w technice pulmentowej.

Braża - sproszkowany metal kolorowy tj. brąz, mosiądz lub tombak w połączeniu z szelakiem, werniksem lub klejem stanowił tzw. złoto malarskie, tanią imitację, substytut prawdziwego złota, z czasem silnie ciemnieje i traci swój blask. Stosowany od XVIII wieku w dekoratorstwie.

Szlagmetal - goldmetal - folia metalowa - jest to stop miedzi i cynku imitujący kolorem złoto, sprzedawany jest w postaci płatków formowanych poprzez klepanie i walcowanie stopu do postaci cienkich listków. Popularność zyskał w XIX i na początku XX wieku jako imitacja złota w płatkach. Kładziony na mikstion lub bolus, wymagał zabezpieczenia lakierem z szelaku przed ciemnieniem.

Grunt pozłotniczy - jest to masa kredowo- klejowa z dodatkiem plastyfikatora np. miodu, kładziony w kilku

warstwach na podłoże z drewna i szlifowany po wyschnięciu. Stanowi elastyczny grunt pod techniki pozłotnicze.

Masa ramiarska - ciasto stiukowe, bardzo popularna masa do zdobienia ram, detali sztukatorskich, składająca się z kleju jako spoiwa, pokostu jako plastyfikatora oraz kredy i papieru jako wypełniacza. Z masy ramiarskiej odlewano w formach ornamenty i jeszcze mokre i miękkie przyklejano do powierzchni ram.

Mikstion - technika złocenia olejnego na mat, polegającego na pokryciu złoczonej powierzchni mieszaniną olejów, żywicy i sykatyw, i po kilku godzinach, po przeschnięciu do fazy odlipu, nałożenia, przyklejenia płatka złota.

Poduszka pozłotnicza - jest to poduszka z irchych wypchana watą na podkładzie z deski służąca do przycinania płatków złota lub srebra nożem pozłotniczym.

Płatki złota - złoto płatkowe, złoto wyklepiane w postaci bardzo cienkich płatków o formacie 8x8 umieszczanych w książeczkach po 25 płatków, oddzielanych od siebie pergaminowymi karteczkami. Czystość złota określa się kratami i dzieli ze względu na grubość na pojedyncze, podwójne i potrójne - najgrubsze.

Konserwatorskie zdjęcie miesiąca

szybciej od kamienia. W procesie tym następuje stopniowe rozpuszczanie soli i powolny proces dyfuzji jonów do okładu, kapilarne przemieszczanie się roztworu do okładu w wyniku odparowywania wody i ostatecznie krystalizacja wyprowadzonych soli w okładzie.

Niniejsza fotografia przedstawia figurę św. Jana Nepomucena z Maciejowic podczas procesu odsalania.

Wykorzystano tutaj jedną z najczęściej stosowanych metod odsalania, jaką jest metoda swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska w postaci kompresów.

Polega ona na nałożeniu mokrych okładów na powierzchnię nasyconego wodą kamienia tak, aby przylegały one bardzo ściśle do powierzchni i nie tworzyły pęcherzy. Następnie, pozostawia się je do wyschnięcia, kontrolując szybkość parowania wody, a w szczególności, by okład nie wysechł

Centrum Badawczo-Edukacyjne Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie

48-300 Nysa, ul. Obrońców Tobruku 5

tel. 77 409 16 88, fax 77 409 16 81

centrumkonserwacji@pwsz.nysa.pl